

เรื่อง รำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร

รายละเอียด

บทนำ

รำแม่ศรี เป็นชื่อที่ใช้เรียกการรำ ที่ได้นาการละเล่นการเข้าทรงในสมัยโบราณมาประยุกต์ให้เข้ากับศิลปะการรำของภาคกลางของชาวบ้านปากคลองสวนหมากหรือในปัจจุบันคือนครชุม โดยเป็นการเข้าทรงแม่ศรี หลักเมืองตำนานกล่าวกันว่าที่เวียงจันทน์มีสตรีนามว่าสีได้ตั้งครุฑทึงแก่ได้ยอมสละชีวิตตัวเองลงไปฝังอยู่กับเสาหลักเมืองเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน คนสมัยก่อนจึงมีความเชื่อเรื่องการเข้าทรง เพื่อให้แม่ศรีหลักเมืองอยู่คุ้มครองลูกหลาน จนความเชื่อเรื่องการเข้าทรงถูกแพร่กระจายไปตามกาลเวลาและเข้ามาสู่ประเทศไทยและได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการละเล่นจนมาเป็นการรำแม่ศรี โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติ ของรำแม่ศรี 2) อุปกรณ์/ขั้นตอน/วิธีการรำแม่ศรี 3) ท่าการแสดงจำเพาะของรำแม่ศรี 4) เพลงที่ใช้ในการแสดงรำแม่ศรี และ 5) จำนวนผู้แสดง การแต่งกาย เครื่องประดับรำแม่ศรี

ประวัติและความเป็นมา

ในอดีตประมาณพุทธศักราช 2107 เวียงจันทน์มีความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเสาหลักเมือง โดยการให้ มนุษย์ลงไปฝังในเสาเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องลูกหลานหรือบ้านเมือง จึงมีสตรีนามว่า “สาวสี” เป็นหญิง ตั้ง

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ครรรภ์ท้องถิ่นแก่สละชีวิตตนเองเพื่อฝังร่างพร้อมกับเสาหลักเมืองเพื่อเป็นศิบรรพบุรุษ ต่อมาในปีพุทธศักราช 2369 ชาวเวียงจันทน์เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ.2310-2325 ได้มีการโยกย้ายตั้งแต่ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุครั้งนี้เป็นเพราะเนื่องจาก การก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369-2371 เมื่อมีการต่อสู้สิ้นสุดลงและกรุงเทพเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ตอนผู้คนจากเวียงจันทน์กลับมาให้มากที่สุด ชาวลาว ที่ย้ายถิ่นเข้ามา ทั้งที่ถูกกวาดต้อนและอพยพ ถูกส่งไปยังเมืองต่าง ๆ ในเขตหัวเมืองชั้นในทิศตะวันตก หรือ เรียกว่า ชาวบ้านปากคลอง โดยอยู่รวมกลุ่มกับชาวลาวที่มาอยู่ก่อน ชาวบ้านปากคลองมีหลายชนชาติมาอาศัย อยู่มาก นอกจากลาวเวียงจันทน์แล้วยังมีชาวกะเหรี่ยง รวมถึงชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ชาวจีนแผ่นดินใหญ่อพยพ มาอยู่กันมากมาย คนที่มาอยู่บ้านปากคลองได้ ต้องเป็นคนเข้มแข็ง และแกร่งจริง ๆ เพราะเล่ากันว่า เมื่อจะขึ้น ล่องจากปากน้ำโพ ไปเมืองตาก ต้องผ่านบ้านปากคลอง ว่าต้องหันหน้าไปมองทางฝั่งกำแพง ถ้ามองมาทางบ้าน ปากคลองจะเป็นไข้ป่าตายเป็นสิ่งที่คนกลัวกันมากจนลือกันไปทั่วกำแพง ปากน้ำโพ และเมืองระแหง การละเล่น รำแม่ศรีมีถิ่นกำเนิดมาจากลาวหรือในสมัยก่อนเรียกชาวเวียงจันทน์ตามชื่อเมือง ไม่มีข้อมูลปรากฏว่าใครเป็นผู้ ริเริ่ม ซึ่งได้รับอิทธิพลการใช้ชื่อเรียกจากเขมรผสมผสานกัน หลังจากชาวลาวได้อพยพและบางส่วนถูกต้อนมา จากเวียงจันทน์ ได้นำวัฒนธรรมการละเล่นตามความเชื่อติดตัวมาตั้งรกรากที่หัวเมืองชั้นในและได้กระจาย วัฒนธรรมการละเล่นไปตามพื้นที่ต่าง ๆ และชุมชนปากคลองก็ได้สืบทอดการละเล่นต่อมา การเล่น เข้าฝีนิยมเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ของทุกภาค แต่จะแพร่หลายมาก ในภาคกลาง ภาคเหนือ เรียกว่า ฟ้อนผี ซึ่งจะมีผีหลายชนิด ภาคใต้ เรียกว่า การเล่นเชือก อุปกรณ์การเล่นขึ้นอยู่กับการเลือกเล่นเข้าฝีนชนิดใด เช่น ฝีสุ่ม ก็ใช้สุ่ม ฝีกะลา ก็ใช้กะลา มีเครื่องประกอบ การเล่น เช่น รูป เทียน สำหรับจุดเซียม และ ผ้าผูกตา เป็นต้น ส่วนที่สำคัญคือ คนรับอาสา ให้ฝีเข้า มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ หญิงและชาย มัก เล่นในเวลาเย็นหรือยาค่า ฝีที่นิยมเล่น คือ ฝีคน ได้แก่ เล่นแม่ศรี ฝีแจ็ก ฝีนางกวัก ฝีสัตว์ ได้แก่ ฝีลิงลม ฝีควาย ฝีช้าง ฝีหงส์ ฝีมดแดง ฝีอึ่งอ่าง ฝีปลา ฯลฯ ฝีที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ ฝีกระดิ่ง ฝีสุ่ม ฝีกะลา ฝีจวัก จึงทำให้น่าไปเผยแพร่ให้กับผู้คนในเมืองต่าง ๆ ชาวลาวที่ถูกส่งไปซึ่งแต่ละเมืองก็จะแตกต่างกันเช่น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือเป็นต้น โดยแต่ละ ภาคนั้นจะมีการละเล่นที่คล้ายกันแต่ก็ต่างกัน อาจจะต่างกันตรงที่วัสดุหรืออุปกรณ์ ภูมิภาคหรือการกินหรือการ เป็นอยู่ของประชากร ดังนี้ ภาคอีสาน (ฝีนางตั้ง) ภาคกลาง (เข้าฝีแม่ศรีเรือ่น) ภาคใต้ (แม่ศรี-ฝีฟุ้งใต้) ภาคเหนือ (การเล่นฝีนางตั้ง) (กาญจนา จันทรสิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า เมื่อในอดีตเวียงจันทน์มีความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเสาหลักเมืองโดยการให้มนุษย์ลงไปฝังในเสาเพื่อเป็นศิบรรพบุรุษคอยปกป้องลูกหลานบ้านเมือง ต่อมาชาวเวียงจันทน์เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ได้มีการย้ายตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเนื่องจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ เมื่อมีการต่อสู้สิ้นสุดกรุงเทพเป็นฝ่ายได้รับ ชัยชนะ พ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ต้อนรับผู้คนจากเวียงจันทน์มาให้มากที่สุดและตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นครชุมในปัจจุบัน

ภาคอีสาน ผืนางตั้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาช้านานถึงการนำอุดมการณ์แห่งความรักความสามัคคี ความอบอุ่นความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนอย่างผาสุกมาใช้ได้อย่างเหมาะสมแนบเนียนใน ชีวิตประจำวัน ทำให้สังคมไทยอยู่อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในชีวิตความเป็นอยู่ที่สมฐานะเรียบง่ายและไม่เน้น กฎเกณฑ์ที่ตายตัวยึดหยุ่น รักสงบ มีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าทรงนางตั้งหรือผีนางตั้ง เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สำคัญของคนไทย มีใช้เรื่องไร้สาระ กิจกรรมทุกกิจกรรมล้วนแฝงไว้ด้วยความลึกซึ้งของสังคม และวัฒนธรรมในเกือบทุกภาคที่มีอาชีพทำไร่ทำนา แต่ไม่มีหมู่บ้านใดดำรงความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทยไว้ได้ (อัจฉราภรณ์ สียา, 2560) ที่หมู่บ้านทุ่งตาบุก ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ประชาชนในหมู่บ้านไร้หรือพื้นประเพณี การละเล่นพื้นบ้านที่หายสาบสูญไปนับครั้งคราวระกลับคืนมาด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้านได้อย่างน่าชื่นชม เครื่องมือประกอบการแสดงการเข้าทรงล้วนเป็นเครื่องมือทำเกษตรอย่างเช่น กระดัง สำหรับฝัดข้าว ข้าวสากสำหรับนำข้าว ฝ่าขวาม้า เพลงที่มีเนื้อร้องน่าสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง และกลมกลืน น่าฟัง อุปกรณ์ที่สำคัญของการเข้าทรงคือ กะดังของและสากตำข้าวของแม่ฝ่าย มีข้อพิเศษคือ ต้องเอาของสองสิ่งมา โดยไม่บอกให้เจ้าของทราบ คือ ขโมยนั่นเอง การเข้าทรงหญิงจะนั่งอยู่ตรงกลาง มีผู้ช่วยนั่งอยู่ตรงหน้า ในระหว่าง สากทั้งสอง นำกระดังหุ้มด้วยฝ่าขวาม้า เมื่อไหว้ครูและเชิญวิญญาณมาเข้าทรงท่ามกลางเสียงเพลงที่เยือกเย็น แต่แฝงด้วยความเชื่อมั่น ในความเชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผีของพวกเขา เมื่อวิญญาณมาเข้าแล้วนางตั้งจะสันไปทั้ง ร่างกาย ผิที่เข้าทรงจะเรียกกันว่า ผีนางตั้ง จะเริ่มลุกขึ้นรำร่าอย่างสนุกสนาน ไม่ลื้มความเหน็ดเหนื่อย หากผีนางตั้ง จะนำกระดังไปกวักใคร่หรือไปแตะใคร ผู้นั้นต้องออกมารำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาแห่งการมีส่วนร่วม ชาวบ้านจะ ร้องเพลงตีกลองให้จังหวะอย่างสนุกสนานในที่สุดก็จะรำกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีในหมู่คณะเมื่อรำไปได้สักพัก ชาวบ้านที่รักสนุกอยากจะหยอกผู้เข้าทรงนางตั้งก็จะลักสากตำข้าว ไปซ่อน นางก็จะโมโหและไม่นำกระดังไปฟาดผู้นั้น ผู้นั้นจะต้องนำมาคืนหรือหาสากพบบก็จะนำความสนุกสนาน ครั้นเครื่องมาสู่หมู่บ้านนั้นอย่างกลมกลืนและแนบเนียน เมื่อสนุกสนานกันได้ครู่หนึ่งก็จะมีการทำนายทายทักเรื่องราว ต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือเรื่องทั่วไป เพื่อช่วยสร้างความสามัคคีและความอบอุ่นใจ โดยมีชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรม การเข้าทรงมาถามเรื่องของตนเองสงสัย หรือถามเรื่องที่ทำให้ความครึกครื้นในหมู่บ้าน อันเกิดความเข้าใจและเกิด กำลังใจให้ชาวบ้านในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เมื่อเห็นว่านางตั้งสนุกสนานช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ไม่น่าเบื่อก็จะเชิญนางตั้งออก ผู้เข้าทรงจะไม่ทราบเรื่องราวที่ตนเองเข้าทรงเลย การเข้าทรงนางตั้งจึงเป็นภูมิปัญญาใน ภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง ที่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ที่นิยมเล่นในวันสงกรานต์นั่นเอง (กาญจนา จันทรสิงห์,2561)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาช้านาน

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

พื้นประเพณีการเล่นที่หายสาบสูญไปในบั้นครั้งศตวรรษกลับคืนมาด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ได้อย่างน่าชื่นชม

ภาคกลาง เข้าผีแม่ศรีเรือนของชาวจังหวัดปทุมธานี เข้าผีแม่ศรีหรือเข้าผีแม่ศรีเรือนเป็นการละเล่น พื้นบ้านของชาวจังหวัดปทุมธานีมานานแล้ว ปัจจุบันประเพณีการเล่นพื้นบ้านของชาวปทุมธานีแต่โบราณ มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น การเข้าผีแม่ศรี เข้าผีอึ่งอ่าง เข้าผีสาก เข้าผีลิงลม เข้าผีสู่ม เล่นระบำ เล่นช่วงรำ การเล่นดังกล่าวนี้ส่วนมากจะเล่นในเวลาตอนเย็นหรือกลางคืน ในเทศกาลนักขัตฤกษ์ ตรุษสงกรานต์ เพราะใน ระยะเวลาเดือนเมษายน ชาวนาจะหมดจากฤดูกาลทำนาแล้ว เป็นเวลาพักผ่อนหาความสนุกสนาน ไม่ว่าจะเด็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ จะมารวมกันเป็นการสามัคคีและสนุกด้วย เพราะแต่ก่อนอาชีพอื่น ๆ ไม่ค่อยมี นอกจากทำอาชีพทำนาอย่างเดียว การเล่นเข้าผีแม่ศรีไม่กำหนดจำนวนผู้เล่น ผู้หญิงผู้ชายเล่นรวมกันได้ แต่ไม่ควรเล่นน้อยกว่า 5 คน ถ้ายังมีหลายคนยิ่งสนุก ก่อนเล่นให้ผู้หญิงนั่งตรงกลางแล้วเอาผ้าผูกตาไว้ วิธีผูกให้ปิดหูด้วย อย่าให้มองเห็น ส่วนหญิงให้ไต่ยีนแต่น้อย นั่งประนมมือมีธูปสามดอก นอกนั้นยืนล้อมวงแล้วเดินวนไปทางซ้ายรอบตัวผู้หนึ่งในวงปรบมือพร้อมกันแล้วร้องเพลงแม่ศรี การปรบมือต้องให้เข้าจังหวะกับทำนองด้วย เดินวนร้องเพลงจนกว่า ผีจะเข้าแม่ศรี ถ้าผีเข้าแม่ศรีมือจะสั่นแล้วล้มลง ตอนนี้จะถามแม่ศรีว่า มาจากไหน มาทำไม หรือถามอะไรก็ได้ แล้วก็เชิญแม่ศรีเล่นด้วย โดยจะให้รำหรือร้องเพลงอะไรก็ได้ เป็นการสนุกครึกครื้น ถ้าจะเลิกเล่นจะให้ผีแม่ศรีออก ก็จะแก้ผ้าผูกตาออกแล้วเป่าหูแม่ศรีก็จะล้มลง ผีก็ออกทันที (Author, 2554) การเล่นแม่นางตั้งนั้นมีมาแต่สมัยโบราณคนรุ่นเก่าได้เล่าต่อ ๆ กันว่า นิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันปีใหม่ของไทย โดยจะเล่นกันในตอนกลางคืน ที่วัดหรือที่บ้านก็ได้ การเล่นแม่นางตั้งนี้จะนิยมเล่นกันทั่วไปในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ตลอดทั้งอำเภอใกล้เคียง ลักษณะเครื่องแต่งกายในการเล่นแม่นางตั้ง ผู้จับกระดังงาส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ จะแต่งกายตามแบบชาวบ้าน ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน บางครั้งก็แต่งกายยุคปัจจุบัน หรือในบางโอกาสจะสวมเสื้อแขนสามส่วน นุ่งผ้าถุงยาว หรือไม่ก็นุ่งโจงกระเบน วิธีการเล่น เริ่มทำการแสดง จะมีพิธียกครุเสียก่อน มีผู้จับกระดังงา 2 คน โดยจับกระดังงาคว่าลง และจะมีผู้กล่าว นำเชิญแม่นางตั้งเข้าสิงสู่กระดังงา เมื่อเริ่มเข้ากระดังงาที่อยู่ในมือของผู้จับกระดังงาก็จะสั่นแรงขึ้นเรื่อย ๆ สักครู่ เมื่อกระดังงาหยุด ถ้าต้องการถามเรื่องอะไร หรือทำนายทายทักอะไร ก็จะถามแม่นางตั้ง เช่น ปีนี้ปลูกข้าวจะได้ผลดีหรือไม่ เป็นต้น หรือไม่ชายหนุ่มก็ถามเกี่ยวกับเรื่องของความรัก เช่น เขารักใคร หรือใครแอบชอบเขา กระดังงาก็จะสั่นและไปหาผู้หญิงคนนั้น (เศกสรร ครูเศก แสงจินดาวงค์เมือง, 2550)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคกลางมักจะเล่นกันในวันสงกรานต์ที่วัดหรือที่บ้านในเวลากลางคืนจะมาร้องเล่นเต้นร่วมกันเป็นการสามัคคีสนุกสนานปรบมือเข้าจังหวะกับทำนองพร้อมกันร้องเพลงแม่ศรีอย่างครื้นเครงหรือทำนายทายทักอะไรเช่น ปีนี้ปลูกข้าวจะได้ผลดีหรือไม่ เป็นต้น

ภาคใต้ “แม่ศรี-ผีฟุ้งไต้” เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวหัวหินที่หาได้ช่วงสงกรานต์ “ผีฟุ้งไต้” เป็น การละ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เล่นพื้นบ้านที่เก่าแก่มานานตั้งแต่เด็กวัยรุ่นจำความได้ จากความเชื่อในการขจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อให้ปีใหม่ไทย ที่จะเข้ามามีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคลให้มีความสุขปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง เมื่อตรุษสงกรานต์มาถึง ช่วงเช้า ชาวบ้านจะหอบหิ้วลูกหลานเพื่อนำอาหาร ขนม ไปทำบุญที่วัด เวลาบ่ายจะทำการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ พลบค่ำชาวบ้านจะออกมารวมตัวกันตามชายหาดหัวหินรวมทั้งการละเล่น “ผีฟุ้งใต้” มีการตั้งขบวนเป็นแถวยาว 30 - 40 คน ผู้เล่นจะมีทั้งชาย-หญิงแต่งกายแบบชาวบ้านพื้นเมือง คนเป็นหัวหน้าอยู่หัวแถวถือได้ที่จุดสว่างไสวคนที่สอง คนที่สาม ที่สี่...จนกระทั่งคนสุดท้ายปลายแถวถือได้หนึ่งอัน ทุกคนจะจับมือกันแน่นแบบมัดข้าวต้ม เพื่อให้แถวไม่ขาดง่าย หัวหน้าผู้ถือได้เป็นผู้ร้องเพลงนำ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านมีหลายท่อนหลายตอน เมื่อหัวหน้า ร้องนำ ลูกแถวก็จะร้องรับตาม หัวหน้าจะถือได้ออกวิ่งนำ ลูกแถวก็จะวิ่งตามกันเป็นพรวนเป็นแถวยาว บางครั้ง ในช่วง กลางแถว ลูกแถวสองคนจะชูขึ้นให้สูง เพื่อให้หัวหน้าลอดแล้วลูกแถวคนอื่น ๆ ก็จะลอดตามกันไปจนหมดแถว ส่วนประเพณีเล่น “แม่ศรี” นางอรุณ คงดี อดีตครูโรงเรียนเทศบาลบ้านหัวหิน ประธานชมรมคนรัก ในหลวง ประธานชมรมวัยสดใสให้ผู้สูงวัย อำเภอหัวหิน เปิดเผยว่าประเพณีดังกล่าวมีมานานกว่า 100 ปีแล้ว สมัยก่อนคนหัวหินส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพชาวประมงจะรวมตัวกันง่าย แต่สมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป โอกาสที่จะพบกันน้อยลงจึงถือเอาวันสงกรานต์นี้เป็นวันรวมตัวกัน เพื่อที่จะได้ร่วมรำลึกถึงประเพณีการละเล่น พื้นบ้านเก่าแก่ของชาวหัวหิน เช่น “แม่ศรี” และ ผีอั้งอ่าง ราโทน พร้อมร่วมรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ในชุมชน ถือเป็นพิธีกรรมให้แม่ศรีหรือผีดั้งเดิม เข้ามาสิงร่างบุคคลเพื่อร้องเล่นเต้นรำตามเพลงด้วยกัน แต่สมัยนี้จะเป็น การจำลองผีเข้าเนื่องด้วยอายุแต่ละคนก็มากขึ้นแต่ความสนุกสนานก็ยิ่งเหมือนเดิม เพื่อที่จะอนุรักษ์สืบทอด ประเพณีเก่าๆของชาวหัวหินที่หาได้ยากไว้ให้คนรุ่นลูกหลานได้ดู และเกิดสำนึกรักประเพณีบ้านเกิดของ ตนเอง และในช่วง ค่ำวันที่ 12 เมษายนนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการละเล่นเก่าแก่ ผีฟุ้งใต้ และ แม่ศรี ประเพณี เก่าแก่ ของชาวหัวหินในช่วงตรุษสงกรานต์ เพื่อสร้างความสามัคคีและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ถ่ายทอด จากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและรักษาไว้ให้คงอยู่คู่เมืองหัวหินถิ่นมนต์ขลังตลอดไป (บ้านเมือง, 2562)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคใต้นิยมกันในวันตรุษสงกรานต์ ทำบุญ ตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญที่วัด เวลาบ่ายจะทำการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ พลบค่ำชาวบ้านจะออกมา รวมตัวกันตามชายหาด โดยมีความเชื่อในการขจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อให้ปีใหม่ไทยที่จะเข้ามามีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคล ให้มีความสุขปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง

ภาคเหนือ การละเล่นผีนางดั่ง ชาวบ้านชมภู อ.เนินมะปราง ช่วงค่ำของวันที่ 18 เม.ย. ผู้สื่อข่าว รายงานว่าที่บ้านชมภู ม.3 ต.ชมภู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ชาวบ้านกว่า 100 คน ได้ออกมาร่วมการละเล่น พื้นบ้านที่เรียกว่า “นางดั่ง” การละเล่นแต่ครั้งสมัยโบราณ ซึ่งผู้สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัย ปู่-ย่า ตา-ยาย จนกลายเป็น ประเพณีที่ต้องจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อสืบทอดไม่ให้เลือนหายไป จากการสอบถาม คุณลุงวะ สนใจ อายุ 68 ปี ผู้สูงอายุก่อนแก่คนแก่ของหมู่บ้านเล่าให้ฟังว่า การละเล่นนางดั่ง เป็นการละเล่นที่สืบทอดกันมา หลายชั่วอายุ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

คน เล่นกันตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ นางตั้งจะเล่นกันในเวลากลางคืนยกเว้นวันพระ และจะเล่นกัน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งวันสงกรานต์ของชาวบ้านชมภูจะเล่นกันทั้งหมด 7 วัน นางตั้งจะเล่นใน 3 วัน สุดท้ายของวันสงกรานต์ คือวันที่ 16-18 เมษายน ซึ่งในวันสงท้ายวันสงกรานต์ก็จะมีพิธีรดน้ำดำหัวคนเฒ่า คนแก่และสงฆ์ น้ำพระจะทำสืบทอดกันมาทุกปี การละเล่นนางตั้งจะเล่นในเวลากลางคืนที่ลานกลางบ้านซึ่งเป็น ศูนย์กลางหรือบริเวณที่มีพื้นที่กว้างขวางเหมาะที่จะเล่นด้วยคนจำนวนมาก ๆ การละเล่นนางตั้ง จะเล่นสืบทอด กันมาจนถึงปัจจุบันและจะเล่นกันทุกปี เป็นการเล่นที่ทุกเพศทุกวัยชอบได้รับความสนุกสนานถึงจะเจ็บตัวกัน เป็นแฉว ๆ แต่ก็ไม่มีการว่าอะไรกัน นางตั้งจะมีคนเข้าทรงครั้งละ 2 คน เป็นผู้หญิง เมื่อเข้าทรงได้แล้วจะถือ กระดิ่งเป็นอาวุธ คอยเฝ้าสาก จากการสอบถามคนเข้าทรงหลังจากออกจากทรงแล้ว คนเข้าทรงเล่าว่าจะซาที่ ช่วงแขนเหมือนมีอะไรบังคับซึ่งตัวเองก็ไม่รู้เหมือนกัน และจะรู้สึกหวงสากมากที่สุด เพราะสากที่วางอยู่คู่กัน จะเห็นเป็นทองคำ เมื่อมีใครเข้ามาจะเอาสากก็จะไล่ดี ส่วนคนที่ไม่ได้เข้าทรงก็คือคนดูไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง จะเข้าไปแย่งสาก เมื่อมีคนเข้ามาแย่งสากก็จะถูกนางตั้งไล่ดี บางคนหลบไม่ได้ถูกตีหัวแตกก็มี บางคนก็แขน ขา หน้าตลกเป็นแผลก็มี แต่ก็ไม่มีใครถือโทษโกรธอะไรเพราะเป็นการละเล่นมีแต่เสียงหัวเราะ เสียงฮา อายากมี ความสนุกสนาน เวลานางตั้งจะออกจากทรงนั้น ก็จะโยนหรือวางกระดิ่งที่ถือหงายขึ้น ถ้ากระดิ่งคว่ำจะต้องหงายใหม่เพราะไม่อย่างนั้น ผีสาว เทวดา ไม่ยอมออก พอนางตั้งออกจากทรงก็จะเริ่มทำพิธีบวงสรวงอัญเชิญ เข้าทรงอีก ก็จะมีกลุ่มคนคอยเคาะไม้ไผ่เป็นจังหวะและก็จะร้องเพลงของนางตั้งไปด้วย อีกกลุ่มก็จะไปยื่นมวงดู การทรง ล้อมวง และก็จะร้องเพลงนางตั้งไปด้วย จะมีคนเฒ่าผู้สูงอายุเป็นคนคอยเช่นบวงสรวงเจ้าลงมาประทับ เข้าทรงนางตั้ง คี้นหนึ่งก็จะเล่นกันประมาณ 2 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับคนเข้าทรงว่ามีเยอะหรือน้อย และขึ้นอยู่กับคนเล่น และคนดูว่าเล่นกันสุภาพหรือไม่ ถ้าเล่นกันไม่ดีไม่สุภาพก็จะเลิกเล่นกันทันที คุณลุงแวงฯ เล่าให้ฟังต่ออีกว่า ชาวบ้านชมภูส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ หากปีใดฝนฟ้าไม่ตก ต้องตามฤดูกาล เกษตรกรก็จะได้รับความเดือดร้อนลำบาก จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอ้อนวอนร้องขอต่อเทพยดาสิ่งที่ ตนเคารพ เชื่อถือ เรียกว่าทำพิธีขอฝน หากปีใดฝนแล้งชาวบ้านจะมาปรึกษากันว่าควรประกอบพิธีขอฝนด้วย วิธีใด เช่น การแห่ นางแมว การเล่นนางตั้ง การเล่นนางขง การเล่นนางควาย หรือการเล่นนางสุม เป็นต้น ขั้นตอนและวิธีการแห่ นางตั้งนั้นมีรูปแบบลักษณะเป็นการเสี่ยงทายด้วย “ผีนางตั้ง” ที่จะมาเข้าทรงกับผู้หญิง ซึ่งเป็นร่างทรง โดยมีอุปกรณ์การเล่น คือ กระดิ่งฝัดข้าว 2 ใบ สากไม้ตำข้าว 2 อัน และอุปกรณ์ในการเชิญ ผีนางตั้ง ได้แก่ หมากพลู ดอกไม้ รูปเทียน น้ำ แป้งหอม ข้าวสุก พริกเกลือ ส่วนวิธีการเล่นเริ่มด้วยการนำสาก 2 อัน วางกลับกันไว้ตรงกลางวง สมมุติให้เป็นเจ้าบ่าวของนางตั้ง มีคนทรง 2 คน ซึ่งเป็นคนพิเศษที่เคยทำพิธีมาแล้ว หรือมีการถ่ายทอด การเป็นคนทรงเจ้า จากนั้นก็ยื่นจับกระดิ่งไว้คนละใบ มีชาวบ้านหญิงชายยื่นล้อมวงคนทรง แล้วมีคนทรงซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ซึ่งเคยทำพิธีนี้มาก่อนแล้ว เป็นผู้มาทำพิธีเชิญและนำการ ร้องเพลงเชิญ (นำเชิด) ส่วนชาวบ้านที่ยื่นล้อมวงจะช่วยกันร้อง เพื่อเชิญให้ผีนางตั้งมาเข้าสิ่งที่กระดิ่ง ซึ่งคนทรง จะจับเอาไว้

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เมื่อผีนางตั้งมาเข้าสิงที่ร่างคนทรงก็จะจับกระดิ่งสั้นและพากระดิ่งร้อนไปเรื่อย ๆ ดังกล่าว (พินธุโลกฮอดนิวส์, 2559)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคเหนือเป็นการละเล่นสมัยโบราณ ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัยปู่-ย่า ตา-ยาย จนกลายเป็นประเพณีที่ต้องจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เล่นกันในเวลากลางคืน ยกเว้นวันพระ และจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ซึ่งในวันสงฆ์วันสงกรานต์ก็จะมีพิธีรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่และสงฆ์พระ การละเล่นนางตั้งจะเหมาะที่จะเล่นด้วยคนจำนวนมาก ๆ

การเข้าทรงแม่ศรีปากคลอง กำแพงเพชร วันที่ 24 ตุลาคม 2565 การเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลอง แตกต่างจากการเข้าทรงแม่ศรี หรือการรำแม่ศรีที่อื่น ๆ ครุมาลัย ชูพินิจ เขียนไว้ในนวนิยายทุ่งมหาธาตและ มีเรื่องเล่าในบ้านปากคลองว่า สาวงามที่ชาวบ้านคัดเลือก ให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์จะนั่งเก้าอี้ทั้งสองเหยียบ อยู่บนกะลาตาเดียวที่ห้อยไว้ มือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดิน เสียงเพลง ร้องจากผู้เล่นร่วมรอบวงว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์ เชิญเจ้ามาลงแม่นางสร้อยทอง เชิญพี่เชิญน้อง เชิญแม่ทองศรีเอ๋ย วนไป หลาย ๆ รอบ เสียงเย็นจับใจ เมื่อกะลาหมุนแสดงว่าแม่ศรีเข้าแล้ว เมื่อกะลาหยุดหมุนแม่ศรีจะลุกขึ้นรำโดยไม่รู้ตัว ไปอย่างไร้จักเหน็ดเหนื่อย ตามเสียงเพลงที่แว่วเข้าไปในโสตประสาท เพลงร้องต่อไปว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม คิ้วเจ้าก็ต่อคอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนมชมแม่ศรีเอ๋ย (แม่ศรีรำแบบไม่รู้ตัว จนผ้าสไบหลุดออกมาเห็นนม แม่ศรีได้ยินเสียงแว่วมา จึงชักผ้ามาปิดนมเสีย) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีเอวกลม ห่อผ้าสิดอง (ทอง) เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องใครเอ๋ย เจ้าลอยละล่องเข้าในห้องไหนเอ๋ย เจ้าพวงมาลัยควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องไหนเอ๋ย แม่ศรีจะรำจนเหนื่อย และสนุกสนานทั้งวงแม่ศรี เพื่อนสนิทเห็นว่ามันเกินไป จะเข้าไปจับไหล่ แล้วร้องว่ากระทุ้งข้างหู แม่ศรีจะออก คนเข้าทรงจะไม่ทราบเลยว่า ตัวเองทำอะไรลงไปบ้าง การเข้าทรงแม่ศรีเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวปากคลอง ในการคัดเลือกสาวงามและการเลือกคู่ครองในวัน สงกรานต์ ปัจจุบันยังมีการสืบทอดอยู่บ้าง แต่เป็นการละเล่นเสียแล้ว มิใช่เป็นการเข้าทรงเหมือนสมัยก่อน นับว่าบ้านปากคลองยังสามารถรักษาภูมิปัญญาการรำแม่ศรีไว้ได้ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของชาวปากคลองว่า คัดเลือกสาวงามที่ชาวบ้าน ให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์จะนั่งเก้าอี้ทั้งสองเหยียบอยู่บนกะลาตาเดียวที่ห้อยไว้มือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดิน

เสียงเพลงร้องจากผู้เล่นร่วมรอบวงและร้องเชิญแม่ศรีลงมา แม่ศรีจะรำจนเหนื่อย และสนุกสนาน

ภาพยนตร์ชีวิตต่อสู้ยิ่งใหญ่ประจำปี 2513 จากวรรณกรรมอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของ “เรียมเอง” คณะอักษรชาติ โดย จีราภา ปัญจศีล เสนอเป็นละครวิทยุฟังเพลงในระบบ 35 ม.ม. จากการขับร้องของ สมบัติ เมทะนี, ชรินทร์ นันทนาคร, สวลี ผกาพันธุ์, ฉลอง สิมะเสถียร, รong คำมูลคดี, ประสานศรี สิงหนานนท์

ภาพยนตร์เรื่องนี้สร้างจากบทประพันธ์ของเรียมเอง (มาลัย ชูพินิจ) เคยดัดแปลงเป็นละครวิทยุของ คณะอักษรชาติ โดย จีราภา ปัญจศีล

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เพลงประกอบในภาพยนตร์เรื่องนี้ประพันธ์โดย ซาลี อินทรวิจิตร-อ.กวี สัตโกวิท และขับร้องโดย สมบัติ เมทะนี, ชรินทร์ นันทนาคร, สวลี ผกาพันธุ์, ฉลอง สิมะเสถียร, รong คำมูลคดี, ประสานศรี สิงหนานนท์ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เพิ่มสีสันด้วยการใส่ฉากเพลง 35 มม. ประกอบเรื่องเอาไว้ ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยมของหนังไทยหลายเรื่องในยุคก่อนที่จะกลายเป็นยุคฟิล์ม 35 มม. อย่างเต็มตัว โดยเวลาฉายในโรงภาพยนตร์ ตัวหนังซึ่งเป็นฟิล์ม 16 มม. จะฉายด้วยเครื่องฉาย 16 มม. โดยมีนักพากย์คอยพากย์เสียงสดๆ แต่เมื่อถึงฉากเพลงซึ่งมีเสียงเพลงในฟิล์ม จะสลับไปฉายด้วยเครื่องฉาย 35 มม. บางครั้งหนัง 16 มม. ที่มีฉากเพลง 35 มม. แบบนี้มักเรียกล้อเล่นกันในวงการว่า หนัง 51 มม. (16+35) ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นผลงานการแสดงภาพยนตร์เรื่องแรก ของ มาลารีน บุณนาท เป็นบุตรของ ธิดา บุณนาท (เปีย, 2562)

จากการสัมภาษณ์นางนิชรา พรหมประไพ (การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565) พบว่า นางนิชรา พรหมประไพ เป็นวิทยากรท้องถิ่นสอนนักเรียน มีพื้นเพเป็นคนนครชุมตั้งแต่เกิดได้เห็นงานวิจัยการรำแม่ศรี ทำให้เกิดความสนใจและไม่อยากให้การรำแม่ศรีของชาวนครชุมหายไป นางนิชรา พรหมประไพ จึงนำการรำแม่ศรีมาสอนเด็กที่โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม และยังพาเด็ก ๆ ไปร่วมโชว์ในงานต่าง ๆ ของจังหวัดหรือชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับเด็ก ๆ ปัจจุบันที่การรำแม่ศรีไม่เป็นที่นิยม นางนิชรา พรหมประไพ จึงนำการรำแม่ศรีมาประยุกต์เป็นการรำเปิดการแสดงที่มีการแสดงต่าง ๆ รวมอยู่ อาทิ ระบำล่องซ้าง ลีเกปา รำโตน เพื่อไม่ให้ทุกคนลืมนิสัยวัฒนธรรมที่สวยงามอ่อนช้อย และคณะศักดิ์ทองเสียงทิพย์ชมรมของมหาวิทยราชภัฏกำแพงเพชรยังมีการอนุรักษ์ โดยนำการแสดงมาโชว์ในงานมหรสพและงานประจำปีที่มุ่งเน้นทางวัฒนธรรม

ขั้นตอน/ วิธี / กระบวนการ

การรำแม่ศรีฉบับปัจจุบัน เป็นการเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลอง แตกต่างจากการเข้าทรงแม่ศรีหรือ การรำแม่ศรีที่อื่น ๆ ครุมาลัยชู พิณจ ขียนไว้ใ้ในนวนิยายทุ่งมหาธาตและมีเรื่องเล่าในบ้านปากคลองว่า สาวงาม ที่ชาวบ้านคัดเลือกให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์ จะนั่งเก้าอี้ทั้งสองเหยียบอยู่บนกะลาตาเดียวที่หงายไว้ มือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดิน เสียงเพลงร้องจากรอบวงว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์เชิญเจ้ามาลงแม่นางสร้อยทอง เชิญพี่เชิญน้อง เชิญแม่ทองศรีเอ๋ย วนไปหลายหลายรอบ เสียงเย็นจับใจ เมื่อกะลาหมุนแสดงว่าแม่ศรีเข้าแล้ว เมื่อกะลาหยุด หมุน แม่ศรีจะลุกขึ้นรำโดยไม่รู้ตัว ไปอย่างไร้จักเหน็ดเหนื่อยตามเสียงเพลง จะรำจนเหนื่อยและสนุกสนานทั้งวง เมื่อเพื่อนสนิทเห็นว่านานเกินไปจะเข้าไปจับไหล่ แล้วร้องว่ากระทุ้งข้างหู แม่ศรีจะออก คนเข้าทรงจะไม่ทราบเลยว่า ตัวเองทำอะไรลงบ้าง การเข้าทรงแม่ศรี เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวปากคลอง ในการคัดเลือกสาวงาม และการเลือกคู่ครองในวันสงกรานต์ ปัจจุบันยังมีการสืบทอดอยู่บ้างแต่เป็นการเล่าเรื่องเสียแล้วมิใช่เป็นการเข้าทรงเหมือนสมัยก่อน (กาญจนา จันท์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลองนั้นต่างจากการเข้าทรงแม่ศรีที่อื่น ๆ ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยแต่จะเหมือนกันตรงที่ใช้สาวงามในหมู่บ้านมารำหรือหญิงสาวที่สวยงามที่สุดใน หมู่บ้าน

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

วิธีเล่น เมื่อจุดรูปเชิญผีแล้ว ก็ผูกผ้าปิดตาผู้อสาเชิญผีเข้า ต่อมาจึงร้องเพลงเชิญผี เชิญผีชนิดใด ก็ร้องเพลงของผีชนิดนั้น ๆ เนื้อความของเพลงที่ร้อง จะร้องกันมาแต่โบราณ ร้องซ้ำ ๆ กัน หลาย ๆ ครั้ง จนผู้อสาให้ผีเข้าเริ่มโงงเงนแสดงว่า ผีมาแล้ว ผู้ร่วมเล่นจะร้องเพลงเชิญชวนให้ร้ายรำกระโดดโลดเต้น และวิ่งไปมา หรือไล่จับกันไปตามอริยาบถของลักษณะผี เมื่อเล่นเป็นที่พอใจแล้วประสงค์จะให้ผีออก ก็ร้องตะโกนที่หู หรือ ผลักให้ล้มกระโดดข้ามตัวผู้อสาเชิญไปมา 3 เที้ยว ผู้อสาเชิญผีเข้าก็จะรู้สึกตัวเป็นปกติ (สายไหม จบกมลศึก, ม.ป.ป.)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า วิธีเล่นจุดรูปเชิญผีแล้ว ก็ผูกผ้าปิดตาผู้อสาเชิญผีเข้าแล้วร้องเพลง เชิญผีวนซ้ำ ๆ จนผีเข้าร่างแล้วก็ร้องรำจนเหนื่อย จึงร้องตะโกนให้ผีออกจากร่าง

ทำการแสดงจำเพาะ

ในการประดิษฐ์ท่ารำ ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำต้องมีความสามารถในการตีความหมายของบทร้อง บทประพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประดิษฐ์ท่ารำได้สัมพันธ์กับบทร้อง ขั้นตอนที่ใช้ประดิษฐ์เริ่มจาก

1. ศึกษาบทที่แสดง โดยการอ่านบทละคร พิจารณาเรื่องราวและบทบาทของตัวละคร ความรู้สึก อารมณ์ แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ

2. การเลือกใช้ท่ารำสอดคล้องกับความหมาย เป็นการเลือกใช้ท่ารำในแม่บทมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ ในการเลือกใช้ท่ารำ มีรูปแบบดังนี้

2.1 ท่ารำตามแม่บท เป็นการนำท่ารำในแม่บทมาประดิษฐ์ท่ารำเพื่อสื่อความหมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ท่าเจิดจรัส สื่อความหมายถึงความงามเช่น ท่าพนมมือ บ่งบอกถึงการเข้าทรงของแม่ศรี ท่าจีบคว่า จีบหงาย บ่งบอกถึงการแสดงทางร่างกายและความสวยงามท่ารำแล้วหมุนเป็นวงกลม บ่งบอกถึงการลอยละล่องตามเนื้อเพลงข้างต้น ท่าขึ้นนี้บ่งบอกทิศทาง ผู้สืบค้นคือ แม่เหี่ยมกิตติขจร แสดงโดยแม่บ้านตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2561)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเลือกใช้ท่ารำสอดคล้องกับความหมายเป็นการเลือกใช้ท่ารำ ในแม่บทมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์

เพลงที่ใช้ในการแสดง

ในสมัยนั้น มีวงดนตรี 3 ประเภท เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย แต่มีเครื่องดนตรีของชาติต่าง ๆ เข้ามาในประเทศไทยหลายชนิด ดังปรากฏในหมายเหตุการของพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์รามัญ มโหรีไทย ฝรั่ง มโหรีญวน เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภช 2 เดือนกับ 12 วัน” ในงานสมโภชพระแก้วมรกตเป็นต้น

เนื้อร้อง/ทำนอง

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์ เชิญเจ้ามาลง แม่นางสร้อยทอง ชวนพี่เชิญน้อง ชวนแม่ทองศรีเอ๋ย (หญิงสาวนั้)

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

รายล้อมร้องเพลงปรบมือเป็นจังหวะ แม่ศรีนั่งพนมมือถือกรวยดอกไม้ธูปเทียน เริ่มสั่นเมื่อวิญญาณเข้าทรง) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ เอยว่าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย (แม่ศรีวางกรวยลงแล้วลุกขึ้นรำตามเนื้อเพลง ยกมือไหว้ ซี่ไปที่คิ้ว คอ จับสไปปิดนม) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีเอวกลม ห่มผ้าสีทอง เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องไหนเอ๋ย (แม่ศรีใช้มือทั้งสองแตะที่เอว แล้วหมุนตัวตามเนื้อเพลง)

เจ้าพวงมาลัยควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องไหนเอ๋ย เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องใครเอ๋ย (ร้องซ้ำตั้งแต่ท่อนแม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ) (แม่ศรีทำท่าถือพวงมาลัยแล้วหมุนตัวตามเนื้อเพลง) (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า เนื่องจากในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียง 15 ปี และเป็นสมัยแห่งการก่อสร้างเมืองและการป้องกันประเทศเสียโดยมากวงดนตรีไทยในสมัยนี้จึงไม่ปรากฏหลักฐาน iva ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้น สันนิษฐานว่า ยังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของ ดนตรีไทย ในสมัย กรุงศรีอยุธยาตนเอง คนในสมัยนั้นจึงเลือกเครื่องดนตรีที่ เล่นง่ายและเข้าถึงง่ายอย่าง ฉิ่ง ฉาบและกลองโทน

การแต่งกายผู้แสดง/เครื่องประดับแต่ละยุค

แม่ศรีนุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ ผู้ร้อง แต่งกายพื้นบ้าน เช่น นุ่งโจงกระเบนหรือผ้าซิ่น ใส่เสื้อสวยงามแบบไทย แม่ศรีจะเลือกจากหญิงสาวที่มีหน้าตาสวยงาม 1 คน (เฉพาะผู้หญิงที่เป็นผู้รำแม่ศรี) นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ โดยผู้เป็นแม่ศรีต้องใส่เสื้อผ้าสีแดง และมีผ้าปิดตาตอนเริ่มเชิญแม่ศรีเข้าทรง (บางที่จะมีการใช้ผ้า ปิดตา) และคนที่นั่งล้อมเป็นวงกลมจำนวนกี่คนก็ได้รำสวยที่สุดในหมู่บ้าน ผู้รำแม่ศรีจะถือกรวยดอกไม้ธูปเทียน นั่งอยู่กลางวง ผู้เล่นคนอื่นจะร้องเพลงเชิญแม่ศรีร้องซ้ำไปมาจนแม่ศรีเข้ารำทรงจะวางดอกไม้และเริ่มลุกรำ (นิชรา พรหมประไพ, การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565)

เครื่องประดับการแต่งกายของแม่ศรี (Aepowerae, 2564)

1. กำไลข้อมือ
2. ที่รัดแขน
3. สั้งวาล
4. ปั้นเหน่งหรือเข็มขัด
5. กำไลข้อเท้า
6. ต่างหู
7. สร้อยคอ ทับทรวง (Vanus Culture, 2021)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การแต่งกายของแม่ศรีมักจะใส่เสื้อผ้าสีแดงและมีผ้าปิดตา ใส่กำไล ข้อมือข้อเท้า ที่รัดแขน สั้งวาล ปั้นเหน่งหรือเข็มขัด ต่างหู สร้อยคอทับทรวง และจะถือกรวยดอกไม้ธูปเทียน

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องรำแม่ศรี วัดอุประสงค์ที่ 1) ประวัติและความเป็นมา เมื่ออดีตเวียงจันทน์มีความเชื่อเรื่องเสาหลักเมืองโดยให้มนุษย์ลงไปฝังกับเสาเป็นผีบรรพบุรุษปกป้องบ้านเมือง ต่อมาชาวเวียงจันทน์เข้ามาประเทศไทยสมัยกรุงธนบุรีจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ผู้คนเวียงจันทน์มาให้มากที่สุดและตั้งถิ่นฐานกระจายแต่ละภาค โดยภาคอีสานประเพณีการเล่นหายสาบสูญไป ครึ่งศตวรรษกลับคืนมาได้ด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ส่วนภาคกลางและภาคเหนือมักจะเล่นเพื่อความสนุกสนานและทำนายพืชผลการเกษตร ภาคใต้นิยมในวันสงกรานต์ทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรม มีความเชื่อ ในการขจัดสิ่งชั่วร้ายให้ปีใหม่ไทยมีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคลปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ส่วนชาวปากคลองจะคัดเลือกสาวงามที่ชาวบ้านให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์รอบวงร่วมร้องเชยแม่ศรีลงมารำ นิชรา พรหมประไพ (การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565) ปัจจุบันรำแม่ศรีไม่เป็นที่นิยมจึงประยุกต์เป็นการรำเปิดการแสดงในงานมหรสพต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม วัดอุประสงค์ที่ 2) ขั้นตอน/ วิถีกระบวนการ การเข้าทรงแม่ศรี บ้านปากคลองต่างจากที่อื่นแต่จะเหมือนกันตรงใช้สาวงามที่สุดในหมู่บ้านมา จากนั้นจุดธูปเชิญผี ผูกผ้าปิดตา ผูกสาเชยผีเข้าแล้วร้องเพลงเชยผี จนผีเข้าร่างแล้วก็ร้องรำจนเหนื่อย จึงตะโกนขังหูให้ผีออกจากร่าง วัดอุประสงค์ที่ 3) ทำการแสดงจำเพาะ เลือกใช้ทำรำสอดคล้องกับความหมายเลือกใช้ทำรำในแม่บทมาประดิษฐ์เป็นทำรำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ วัดอุประสงค์ที่ 4) เพลงที่ใช้ ในการแสดงไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง สันนิษฐานว่ายังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของ ดนตรีไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเครื่องดนตรีที่เล่นง่ายและเข้าถึงง่ายอย่าง ฉิ่ง ฉาบ และกลองโทน วัดอุประสงค์ที่ 5) การแต่งกายผู้แสดง /เครื่องประดับ การแต่งของแม่ศรีมักจะใส่เสื้อผ้าสีแดงและมีผ้าปิดตา กำไลข้อมือข้อเท้า ที่รัดแขน สังกวาล บั้นเหน่งหรือเข็มขัด ต่างหู สร้อยคอทับทรวง และถือกรวยดอกไม้รูปเทียน

คำสำคัญ : รำแม่ศรี

ที่มา : ธนัฐชนสร ชัยรักษันธิภักทร และคนอื่น ๆ. (2566). รำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร. วารสารกำแพงเพชรศึกษา, 6(6). 79-88.

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2024-09-24

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2252&code_db=610004&code_type=01